

קרח

יחסם של בני ישראל למשה - כפויי טובה

- המדרש שואל¹, "וקרח שפיקח היה, מה ראה לשטות הזו? אלא עינו הטעתו. ראה שלשלת גדולה עומדת הימנו, שמואל ששקול כנגד משה ואהרן, שנאמר: משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו"².
- ועדיין הדבר קשה, מה ראה קרח לשטות הזו?
- ויותר מזה, איך קרח הצליח להסית את כלל ישראל נגד משה? מדהים הדבר שאפילו אחרי שהוכח בדרך נס שמשה צודק וקרח ועדתו טעו בגדול, העם באו בטרפוניה על משה ואהרן והאשימו אותם "אתם המיתם את עם ה'"³!
- גם צריכים להבין מה רצה משה להגיד כשאמר "לא חמור מהם נשאתי ולא הרעותי אחד מהם"⁴? הרי אין לזה שום קשר לטענותיהם של קרח ועדתו, שמשה בדאי, ולא דיבר אתו אלקים כדברים האלו?
- "שכבר זה בידם סרחון רביעי", חטאו בעגל, במתאוננים, במרגלים ועכשיו בקרח.⁵ וגם זה קשה. איך אחרי כל הניסים שנעשו לכלל ישראל על ידי משה, הם חוזרים פעם אחר פעם וחוטאים? ממה כל זה נובע?

יחסם של בני ישראל למשה רבנו היא הנקודה המרכזית של כל החטאים במדבר וכל ספר במדבר.

הספורנו נותן לנו המפתח להבנת הדברים. תגובת משה לטענות קרח: "לא חמור אחד מהם נשאתי". מסביר הספורנו "ואינם מתרעמים על שררתי אלא מצד מה שהם כפויי טובה"⁶. בני ישראל לא מכירים טובה למשה, ולכן הם אינם מבינים אותו ולא מעריכים מספיק את גדולתו. קרח, דתן ואבירם ותומכיהם קמים נגד משה ומאשימים: "מדוע תתנשאו על קהל ה'... כי תשתרר עלינו גם השתרר... העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה". משה, העניו מכל אדם אשר על פני האדמה, נתפס אצל העם כמתנשא וכבעל גאווה! בעיניהם הוא אדם שבודה דברים מלבד להנאת עצמו ולטובת משפחתו. הם לא עמדו על סוף דעתו, ולא הצליחו להשיג את דרגתו.⁷

למרות ענוותנותו, ואולי בגלל ענוותנותו, העם רואה אותו כמתנשא.

¹ תנחומא טז,ה.

² תהלים צט ו. כלומר, הוא ראה ששמואל, ששקול כנגד משה ואהרן, עתיד לצאת ממנו.

³ במדבר יז,ו.

⁴ במדבר טז,טו.

⁵ רש"י שם טז,ד ד"ה ויפול על פניו.

⁶ שם טז,טו ד"ה לא חמור.

⁷ כדי להמחיש כמה התרחקו מהבנת משה האיש - במדרש תנחומא כתוב שחשדו בו באשת איש על זה שפרש מאשתו.

אפילו אחיו ואחותו לא ירדו לסוף דעתו וחשדו בו שהוא מתנשא כשפרש מאשתו. ובאותה פרשה התורה מסבירה לנו למה הם לא ידעו ולא הבינו שמשה צודק במעשה הזה. משה שונה מהם ומכל שאר הנביאים - וכל זה דוקא בגלל ענוותנותו של משה - "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה"⁸.
כלומר,

(א) הענוה הכבירה של משה היא הסיבה שהוא גדול מכל שאר הנביאים. זה מקור הגדולה שלו.

(ב) ועוד, הענוה הגדולה של משה היא גם ההסבר למה אהרן ומרים לא ידעו ולא הבינו כמה הוא שונה וגדול מהם. הוא הסתיר את גדולתו מכולם, ואף מהקרובים אליו ביותר.

המתקוממים נגדו ראו במשה רודן אכזר שמעניש את עם ישראל בכל הזדמנות. הוא זה שגוזר קומה ה'⁹, שובה ה'¹⁰, ואם בריאה יברא ה'¹¹ וכו'. בכל הסירחונות הללו של כלל ישראל משותף חוסר אימון וביטחון גם בהקב"ה וגם במשה. החל בחטא העגל "כי זה משה האיש לא ידענו מה היה לו"¹², גם בחטא של המתאוננים וגם במרגלים וכמובן בעדת קרח, קיים חוסר בטחון מתמדת במנהיגותו של משה. עד כדי כך שבכל המקרים האלו (חוץ מחטא העגל) בני ישראל רוצים לחזור לשפלות ולעבדות של מצרים. זה עדיף בעיניהם מהמצב הנוכחי!

בכל הסירחונות הללו הקב"ה רוצה להשמיד את כלל ישראל. מפשטות הדברים אלולא משה שעמד בפרץ הקב"ה היה עושה את זה. אולם לפי הנראה כלל ישראל שבאותו דור בכלל לא ידעו מכל זה. כך מצטייר מפשטות הדברים. בעיניהם משה הוא האחראי לרצח ציבור גדול של כלל ישראל. משה הוא זה שצועק "מי לה' אלי"¹³ בחטא העגל, והוא זה שמודיע את העונש למתאוננים, והוא זה שגוזר כליה על דור המדבר בגלל חטא המרגלים. בני ישראל חשבו שמשה אינו רק בעל גאווה ומתנשא אלא גם רודן אכזר שהורג רבבות מעם ישראל! לפי זה אפשר להבין את תגובת דתן ואבירם "העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה", וכן את תגובת כלל ישראל לאחר מיתת קרח ועדתו "אתם המיתם את עם ה'".

עם ישראל ראו רק את הדברים הללו. הם לא היו עדים לכל ההשתדלויות שמשה עשה לפני ה' כדי להציל את העם מכליה. יש להניח שבגלל ענוותנותו הוא גם לא סיפר להם את זה בזמן אמת.

⁸ במדבר יב,ג.

⁹ במדבר י,לה.

¹⁰ במדבר י,לו.

¹¹ במדבר טז,ל.

¹² שמות לב,א.

¹³ שמות לב,כו.

משה רבנו, העניו מכל אדם, אב לנביאים, ודוגמה לכל מנהיגי ישראל בכל הדורות, שנשא את עמו כאומן הנושא את היונק, היה נעלם מעיני עמו. כל זה לא ידעו.

וכך מסבירים חז"ל את ההבדל בין האבילות על משה והאבילות על אהרן. אצל אהרן כתוב "ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל"¹⁴ לעומת משה שלגביו כתוב "ויבכו בני ישראל את משה"¹⁵. אהרן היה אהוב על העם, כי הוא בא מתוכם, הוא היה אחד מהם, לעומת משה שהופיע כמלך מעל העם. "משמים נקבע שיגדל משה בבית מלכים כדי שהוא יופיע אל העם כמלך"¹⁶. בני ישראל פחדו ממשה וכיבדו אותו, אבל לא נראה שבני ישראל אהבו את משה.

העם לא עמדו על סוף דעתו של משה וזה מחמת שתי סיבות. אחד מצדו של משה ואחד מצדו של העם. כאמור, ענוותנותו של משה היתה כל כך גדולה ונסתרת שהתנהגותו הצטיירה בפניהם כהתנשאות.¹⁷ על אף העובדה הזו, בכל זאת היה על כלל ישראל להגיע להכרת מנהיגם אולם בגלל כפיות טובה שהיתה בהם הם לא הצליחו לעמוד על סוף דעתו. כפיות טובה היא ההיפך של הכרת הטוב. כלומר, להכיר בדבר שהוא טוב. כפיות טובה היא אי היכולת של האדם לעמוד על הדברים הטובים של הזולת ומה שהזולת עשה ועושה בשבילי. בני ישראל לא הכירו בטוב של משה ולכן לא העריכו את מה שמשה עושה עבורם ולא הצליחו לעמוד על טיב גדולתו.

לכן עלה בידו של קרח לשכנע רבים מכלל ישראל בטענותיו השקריות. קרח חרש זרע על קרקע מאד פוריה של חוסר ידיעה והבנה של האיש משה. ראה מה גדול הכרת הטוב למנהיגנו. הכרת הטוב למנהיגנו היא היסוד להבנתם.¹⁸

¹⁴ במדבר כ, כט.

¹⁵ דברים לד, ח.

¹⁶ אבן אזרא - שמות

¹⁷ ומצינו בגדולי האומה שלפעמים גדלותם בנקודה מסויימת כל כך נסתרת שכלפי חוץ ובמבט שטחי נראים ההפך. כן מצינו בדוד, שמדתו אהבת ישראל (כמו שמובא במדרש שוח"ט), היה נראה היפך זה. כששמואל ראתו בפעם ראשונה הוא חשד בו שהוא שופך דמים.

וכן מצינו בשלמה המלך, שנבואתו ושירו קדש קדשים מצטייר בעיני ההמון כפחות שבפחותין. ועל זה נאמר "ואשים דברי בפוך ובצל ידי כסיתך" (ישעיה נא). שבעולם הזה הליביש הקב"ה לאותה נקודה של גדלות שהיא חלק אלוך ממעל בלבוש שמראה היפוך אותה גדלות. (ר"ב מפשיסחא מובא בספר הפרשיות).
¹⁸ עוד בענין כפיות טובה של קרח - עיין חובות הלבבות שער ג', פרק ו', ד"ה והסוג השלישי.